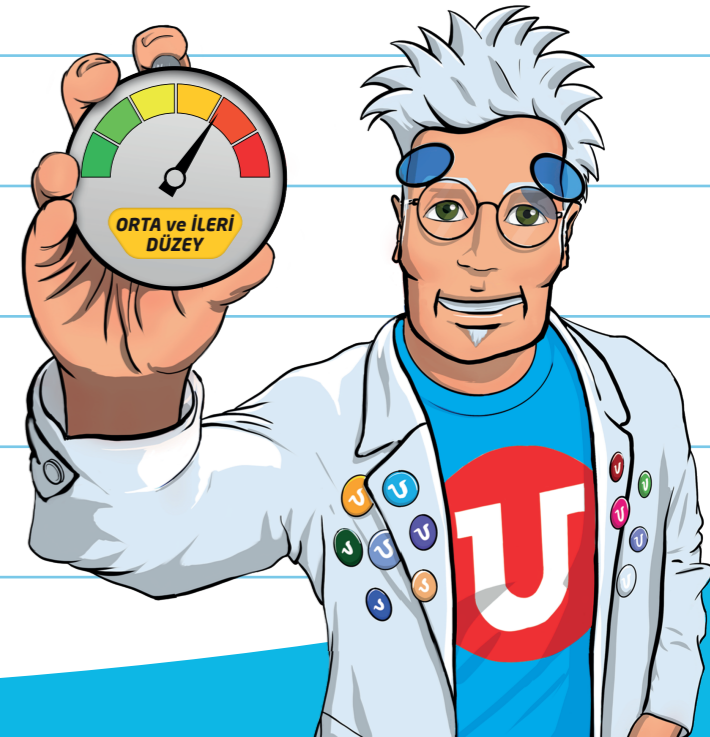

9. Sınıf Orta ve İleri Düzey Tarih Soru Bankası

Uygurlar – Töre – Türk Kitabelerinde
Yönetim Anlayışı

OSMAN SARI

UYGURLAR
TÖRE

TÜRK KİTABELERİNDE YÖNETİM ANLAYIŞI

UYGURLAR

TÖRE

TÜRK KİTABELERİNDE YÖNETİM ANLAYIŞI

UYGURLAR (745-840)

İslam öncesinde Orta Asya'da kurulan son büyük Türk devletidir.

Hunlar'dan itibaren bütün Türk devletlerine başkentlik yapan Ötüken'i terk edip başkenti Karabalgasun'a taşımışlardır.

Orta Asya Türkleri arasında din değiştiren (Mani Dini) ilk Türk topluluğudur.

Mani dini öğretileri ile insanları şehirli olmaya, savaştan uzak durmaya ve ticaretle uğraşmaya yönlendiren bir dindir.

Bu Dinin Etkisi ile Uygurlar:

Yar Kent

Orta Asya Türkleri arasında din değiştiren (Mani Dini) ilk Türk topluluğudur.

Mani dini öğretileri ile insanları şehirli olmaya, savaştan uzak durmaya ve ticaretle uğraşmaya yönlendiren bir dindir.

Bu Dinin Etkisi ile Uygurlar:

Kitlesel olarak yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğu olmuşlar.

şehirler kurup Türk tarihine ait ilk önemli mimarî eserleri inşa etmişler.

Ticaretle uğraşıp "ortak" adıyla bilinen şirketler kurmuş, çek - senet ve "Kamdu" adıyla bilinen bir para kullanmışlar.

Yar Kent

Orta Asya Türkleri arasında din değiştiren (Mani Dini) ilk Türk topluluğudur.

Mani dini öğretileri ile insanları şehirli olmaya, savaştan uzak durmaya ve ticaretle uğraşmaya yönlendiren bir dindir.

Bu Dinin Etkisi ile Uygurlar:

Kitlesel olarak **yerleşik hayata** geçen ilk Türk topluluğu olmuşlar.

Şehirler kurup Türk tarihine ait **ilk önemli mimarî eserleri** inşa etmişler.

Ticaretle uğraşıp "ortak" adıyla bilinen şirketler kurmuş, çek - senet ve "Kamdu" adıyla bilinen bir para kullanmışlar.

Yazısız hukuk kuralları denilen "**Töre**" hukukunu **yazılı hale getirmişler**.

Çin'den aldıkları **matbaayı** geliştirip **hareketli harflerden oluşan ilk matbaayı** kullanmışlar.

Türkler arasında ilk defa kâğıt üretimine geçmişler ve **Türlere özgü ilk kütüphaneyi** kurmuşlar.

Türlere özgü Minyatür sanatının ilk örneklerini vermiş ve ilk freskleri yapmışlardır.

Turfanda Ne Demektir ?

Karız

Uygurların:

Din değiştirmelerine rağmen,
İbadette Trkęe kelimeleri kullanmaları ve
Kendilerine özgü bir alfabe olan "Uygur Alfabeti"ni geliştirmeleri,

ulusęu bir yapıya sahip olduklarını kanıtlar.

şehirlerinde ęeřitli dinlerin ibadet
hanelerinin yan yana inşaa edilmesi,

Hoşgörülü bir din anlayışına sahip
 olduklarını kanıtlar.

Bazı tarihçiler yıkılışında Mani dininin etkisi ile savaşçı kimliklerini kaybet-
tikleri sonucuna ulaşmaktadır.

Günümüzde, Çin işgalinde olan Doğu Türkistan'da baskı altında, varlıklarını
devam ettirmeye çalışmaktadırlar.

Hukuk (Töre)

Siyasi, sosyal ve ekonomik hayatı düzenleyen sözlü kurallardır.

Neden Sözlü ?

Göçebe
yaşantının
etkisi

Hukuk (Töre)

Siyasi, sosyal ve ekonomik hayatı düzenleyen sözlü kurallardır.

Neden Sözlü ?

Göçebe
yaşantının
etkisi

Töre' nin Kaynakları

Örf ve adetler
Kurultay kararları
Hakan buyrukları

Hukuk (Töre)

Siyasi, sosyal ve ekonomik hayatı düzenleyen sözlü kurallardır.

Neden Sözlü ?

Göçebe
yaşantının
etkisi

Hangi Dönemde ve Neden Yazılı Hale
Geldi?

Uygurlar döneminde yerleşik
hayata geçilmesinin sonucu

Töre' nin Kaynakları

Örf ve adetler
Kurultay kararları
Hakan buyrukları

Hem idare edenlerin, hem de idare edilenlerin uymak zorunda oldukları ve hakan isteği ile dahi değiştirilemeyen kanunlar bütünüdür.

Hukuk Devleti

Türk töresi durağan değildir.

Gerektiğinde hakan ve kurultay töreyi değiştirebilmiştir.

“İl Gider Töre kalır”

YAYINLAR

Türk Kitabelerine Göre Güç ve Yönetim Anlayışı

Orhun Yazıtları

“Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasın-
da insanoğlu yaratılmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım
Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş.”

Bilge Kağan Yazıtı:

“Doğuda gün doğusuna, güneyde gün or-
tasına, batıda gün batısına, kuzeyde gece
ortasına kadar onun içindeki millet hep
bana tâbidir. Bunca milleti hep düzene
soktum.”

Cihanşümul -
Dünyan hükümdarı

Orhun Yazıtlarında Kağanın Görevleri

Ordular sevk ederek **savaşmak**

Türkçe konuşan ve Türk soyundan olan bütün toplulukları bir devlet çatısı altında toplamak

Birlik ve bütünlüğü sağlamak

“Tanrı lütfettiği için illiyi ilsizletmiş, kağanlıyı kağansızlatmış, **düşmanı tâbi kılmış**, dizliye diz çöktürmüş, başlıya baş eğdirmiş.”

Orhun Yazıtlarında Kağanın Görevleri

Ordular sevk ederek **savaşmak**

Türkçe konuşan ve Türk soyundan olan bütün toplulukları bir devlet çatısı altında toplamak

Birlik ve bütünlüğü sağlamak

Millete karşı sorumluluk ve hesap vermek

“Tanrı lütfettiği için illiyi ilsizletmiş, kağanlıyı kağansızlatmış, **düşmanı tâbi kılmış**, dizliye diz çöktürmüş, başlıya baş eğdirmiş.”

“**Türk Milleti için gece uyumadım, gündüz oturmam**. Ondan sonra Tanrı irade ettiği ve lütfettiği için talih ve kısmetim olduğu için ölecek milleti diriltip kaldırdım, çıplak milleti giydirdim, fakir milleti zengin ettim, nüfusu az milleti çok ettim.”

Yenisey Yazıtları'nda

- Yazıt kahramanının yaptığı işlerden bahsedilmiştir.
- Bu yazıtlardan kişi, oy ve halk adları öğrenilmektedir.

Örnek:

Uygurlar ev ve saray duvarlarına Mani ve Buda dinlerine ait konuları anlatan freskleri ve kitaplara baskı tekniği ile minyatür denilen resimleri yapmışlardır.

Bu bilgiler Uygurlarla ilgili aşağıdakilerden hangisine kanıt olarak gösterilemez?

- A) Gelişmiş bir matbaa tekniği oluşturmuşlardır.
- B) Yerleşik yaşama geçmişlerdir.
- C) Bozkır sanat üslubunu önemsemişlerdir.
- D) Sanatlarına dini inançlarını yansıtmışlardır.
- E) Göktanrı dini dışındaki dinlere de inanmışlardır.

Örnek:

Aşağıdakilerden hangisi Uygurların yerleşik hayat tarzı sürdürdüklerinin bir göstergesi değildir?

- A) Sanatta hayvan üslubuna yer vermeleri
- B) Türklere özgü ilk duvar resimlerini yapmaları
- C) Türk tarihinin bilinen ilk kütüphanesini oluşturmaları
- D) Mesken vergisi toplamaları
- E) Maniheizt tapınaklar yapmaları

YAYINLARI

Örnek:

Bilge Kağan Kitabesi'nde, "Kağan oturup aç, fakir milleti hep toplattırdım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım." denilmektedir.

Buna göre Orhun Yazıtları'ndaki bu ifadeler Türk devletleri ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisini kanıtlar?

- A) Sosyal devlet anlayışı ile hareket edildiği
- B) Kut anlayışının benimsendiği
- C) Orta Asya'da siyasi birliğin kalıcı olarak sağlandığı
- D) Kağan'ın halk tarafından belirlendiği
- E) Herkesin toprak sahibi yapıldığı

Örnek:

Kök Türk'lere ait Orhun Abideleri'nde, "İnsanoğulları üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Yabgu ile tahta oturmuş; Türk milletinin ülkesini, töresini idare ve tanzim edivermiş... Asker sevk edip dört taraftaki kavmi hep itaat altına almış, hep muti kılmış." ifadeleri yer almaktadır.

Buna göre Kök Türklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

- A) Büyük bir devlet kurduklarına
- B) Yönetimde ikili anlayışın etkin olduğuna
- C) Genelde Çinlilerle rekabet edildiğine
- D) Bölgesinde egemen güç haline geldiğine
- E) Siyasi otoriteye dayalı bir yapı ile yönetildiğine